

Mirosław Jerzy Leszka

"Czasy Jana Chryzostoma i jego
pasterska pedagogia", red. Norbert
Widok, Opole 2008 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 100/2, 355-357

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

wiem w polskiej historiografii podręcznik np. Marii J a c z y n o w s k i e j³ z braku przypisów nie pozwalał zupełnie np. niezorientowanemu studentowi śledzić dyskusji naukowej, z drugiej strony Adam Z i ó ł k o w s k i⁴ chcąc zachować dynamiczny charakter swojej narracji wyraźnie ograniczył liczbę przypisów. Wracając do pracy Mitchella, przy tak małej formie autor niezwykle kompleksowo prezentuje materiał źródłowy i przedstawia faktografię.

Omawiana książka pod wieloma względami jest pracą wzorcową, którą warto rekomendować studentom jako pierwszą lekturę do historii późnego antyku. Nowoczesna literatura, rzeczowa dyskusja naukowa i krótka forma sprawiają, że synteza ta jest do przeczytania od pierwszej do ostatniej strony.

Krzysztof Wiśniewski

Czasy Jana Chryzostoma i jego pasterska pedagogia, red. Norbert W i d o k, Redakcja Wydawnictw Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego, Opolska Biblioteka Teologiczna 105, Opole 2008, s. 296.

W dniach 17–18 kwietnia 2007 odbyło się w Kamieniu Śląskim i Opolu sympozjum poświęcone Janowi Chryzostomowi, biskupowi Konstantynopola z przełomu IV i V w., wielkiemu mówcy, w 1600. rocznicę jego śmierci. Owocem tego przedsięwzięcia jest omawiana książka. Składa się nań 15 artykułów poprzedzonych słowem wstępnym ks. Norberta W i d o k a i uzupełnionych spisem skrótów. Teksty zostały podzielone na dwie części. W pierwszej zatytułowanej „Czasy Jana Chryzostoma” znalazło się siedem tekstów, w drugiej zaś „Pasterska pedagogia Jana Chryzostoma”, osiem pozostałych.

Część I otwiera artykuł ks. Arkadiusza B a r o n a „Modele biskupa propagowane w Antiochii w czasach Jan Chryzostoma. Refleksja nad drugą księgą Konstytucji apostołskich na tle kanonów synodu antiocheńskiego z 341 r.” (s. 11–37). Autor wyróżnia i charakteryzuje kilka wzorców biskupa jakie można odnaleźć w środowisku antiocheńskim w czasach Jana, a mianowicie: oparty na Prawie Mojżeszowym; teandryczny, profetyczny i rodzinny. Zastanawia się również nad kwestią relacji między biskupami a społecznością wiernych. Ks. Marek S t a r o w i e y s k i w tekście „Jan Chryzostom i monastycyzm w okresie młodości” (s. 39–60) przedstawia monastyczne doświadczenia Jana z okresu dorastania wskazując, że pozwoliły mu one na świadomy wybór drogi kapłańskiej przy jednoczesnym zachowaniu żywego zainteresowania monastycyzmem. Artykuł uzupełniają dwa dodatki: 1: „Organizacja szkoły w Edessie/Nisibis”; 2: „Młodzieńcze pisma ascetyczno-monastyczne Jana Chryzostoma”. Ks. Janusz C z e r s k i w artykule „Mistagogiczna interpretacja liturgii św. Jana Chryzostoma w kościele bizantyjskim” (s. 61–76) ukazuje mistagogiczne znaczenie poszczególnych etapów liturgii Jana Chryzostoma, poczynając od proskomidii przez liturgię słowa na liturgii Eucharystii kończąc. Mistagogię definiuje autor jako „wtajemniczenie w sprawowanie misterium liturgii”

³ M. J a c z y n o w s k a, *Dzieje Imperium Romanum*, Warszawa 1995.

⁴ A. Z i ó ł k o w s k i, *Historia Rzymu*, Poznań 2005.

(s. 61). Zygmunt K a l i n o w s k i w tekście „O powiązaniach architektury i liturgii na przykładzie wybranych kościołów wczesnobizantyńskich i liturgii św. Jana Chryzostoma” (s. 77–86) wskazuje na potrzebę włączenia do badań nad budownictwem sakralnym prac prowadzonych przez archeologów, historyków architektury i sztuki, dokonani liturgiki, bowiem jedynie wtedy można zrozumieć w pełni kształt architektoniczny świątyni. Swoje rozważania egzemplifikuje przykładami dotyczącymi badań budowli z okresu wczesnobizantyńskiego, w ramach których wykorzystano wyniki studiów nad liturgiką, co doprowadziło do sformułowania nowych hipotez (np. kwestia wykorzystania nawy głównej w kościołach konstantynopolińskich, greckich i macedońskich). Ireneusz M i l e w s k i w referacie „Jan Chryzostom i jego stronnicy w starciu z patriarchą aleksandryjskim Teofilem” (s. 87–117) przedstawił obóz zwolenników Jana Chryzostoma w walce na rzecz utrzymania i odzyskania przez niego tronu biskupa Konstantynopola. Artykuł pokazuje, w jaki sposób działali zwolennicy Jana i jak jego przeciwnicy starali się im przeciwdziałać, dążąc do ich zneutralizowania albo pozyskania do swoich racji, mając się różnych metod, poczynając od represji, na obietnicach wymiernych korzyści kończąc. Milewski ustalił również listę duchownych, których zaliczyć można do tzw. partii Jana. Znalazły się na niej 33 osoby, w większości biskupi niezbyt znaczących ośrodków. Michał S t a c h u r a („Zwolennicy zesłanego biskupa Konstantynopola Jana Chryzostoma w oczach rzymskiego wymiaru sprawiedliwości”, s. 117–135) podejmuje w swoim referacie kwestię traktowania stronników Jana Chryzostoma przez władze. Autor wskazuje, że zbliżone jest ono do sposobu postępowania z heretykami. Ustawy związane z joannitami, które znalazły się w „Kodeksie Teodozjusza” pozbawione są takiej kwalifikacji ze względu na to, że dzieło to powstało w chwili, kiedy doszło do rehabilitacji Jana Chryzostoma. Twórcy „Kodeksu” zawarli w nim tylko fragmenty ustaw dotyczących joannitów, które mogły mieć uniwersalny charakter i nie wskazywały na to, że pierwotnie zwolennicy Jana postrzegani byli podobnie jak heretycy. Kazimierz I l s k i („Sprowadzenie relikwii Jana Chryzostoma do Konstantynopola”, s. 137–152) przedstawił okoliczności sprowadzenia do stolicy cesarstwa wschodniorzymskiego szczątków Jana Chryzostoma. Nastąpiło to 27 stycznia 438 za sprawą Teodozjusza II. Jak sądzi autor, tym samym władca rozliczył się z działań podjętych przez Arkadiusza i Eudoksję, jego rodziców, którzy przyczynili się do pozbawienia Jana Chryzostoma stołecznego biskupstwa i do jego wygnania.

Część II rozpoczyna tekst Waldemara C e r a n a „Przykłady z życia wzięte w nauczaniu św. Jana Chryzostoma” (s. 155–166). Autor ukazał wagę przykładów zaczerpniętych z życia codziennego, przytaczanych w homiliach. Ułatwiały ówczesnym odbiór przesłania kaznodziei, a dla współczesnego badacza są kopalnią informacji dotyczących różnych aspektów funkcjonowania społeczeństwa wczesnobizantyńskiego. Ks. Piotr S z c z u r w referacie „Zasady pedagogii św. Jana Chryzostoma w homiliach antiocheńskich” (s. 167–189) charakteryzuje metody, których imal się Jan nauczając mieszkańców Antiochii. Autor konkluduje swoje rozważania stwierdzeniem, że mimo wyjątkowego talentu oratorskiego i pedagogicznego Jana, oraz tego iż antiocheńczycy lubili go słuchać, żywo reagując na wygłaszane przezeń homilie, to jednak nie brali sobie do serca ich treści. Ks. Józef N a u m o w i c z w referacie „Język i koncepcja katechez chrześcijańskich w ujęciu Jana Chryzostoma” (s. 191–215) zajął się kwestią sposobów oddziaływania Jana na słuchaczy przygotowujących się do chrztu. Autor wskazuje, że zabiegi retoryczne takie jak porównania, antytezy czy zabiegi dramatyzujące służyły nie tyle ubarwieniu homilii, co stwarzać miały odpowiedni klimat do właściwego przeżycia sakramentu chrztu. Ks. Antoni Ż u r e k („Przygotowanie katechumenów i obrzęd chrztu w świetle katechez Jana Chryzostoma”, s. 205–215) przedstawił, jak wyglądała organizacja edukacji antiocheńczyków przygotowujących się do chrztu, jak i sama jego ceremonia. Uczynił to na podstawie 12 homilii chrześcijańskich Złotoustego pochodzących z okresu 388–397. Nie dają one co prawda możliwości dokładnego przedstawienia wspomnianych wyżej kwestii, ale zawierają wystarczająco

dużo informacji, aby wyróżnić i scharakteryzować ich główne elementy. Ks. Jan Ż e l a z n y w artykule „Praktyka eucharystyczna w Konstantynopolu na przełomie IV/V w. na podstawie Homilii XVII na List św. Pawła do Hebrajczyków Jana Chryzostoma” (s. 217–231) dokonał analizy wzmiankowanej w tytule homilii pod kątem stosunku ówczesnych mieszkańców Konstantynopola do jednego z aspektów życia religijnego, a mianowicie Komunii św. Tekst homilii skłania autora do wniosku, że konstantynopolitańczycy stosunkowo rzadko i ze sporymi oporami przyjmowali Komunię św. oraz że refleksje Jana Chryzostoma na ten temat zachowały aktualność do naszych czasów. Ks. Norbert W i d o k („Troska Jana Chryzostoma o grzeszników”, s. 235–244) zajął się nauczaniem Jana na temat nawrócenia i pokuty, zwracając przede wszystkim uwagę na to, w jaki sposób kaznodzieja przekazywał wiedzę na ten temat swoim słuchaczom, nie zaś na teologiczny aspekt jego nauczania. Swoje rozważania oparł na dziewięciu homiliach poświęconych tej kwestii oraz traktacie „O skrusze”. Maciej S a l a m o n w artykule „Jan Chryzostom i Goci w Konstantynopolu” (s. 245–266) na podstawie wnikliwej analizy pochodzącej z 402/403 r. „Homilia habita postquam presbyter Gothus...” przedstawia działania Jana na rzecz duszpasterstwa wśród ortodoksyjnych Gotów mieszkających w stolicy. Użycie przez Jana w tej działalności rodzimego języka ludu, wśród którego realizowana była katechizacja, prowadzi autora do porównania jej z działalnością misyjną Braci Sołuńskich. Jan I l u k w wystąpieniu „Judaizm i judaizanci w nauczaniu Jana Chryzostoma. Historia i legenda” (s. 267–288) zajmuje się kwestią postawy Jana Chryzostoma wobec judaizantów. Autor wyraża pogląd, że przyszedł biskup Konstantynopola był „wyrazicielem antyjudaizmu” (s. 280), który był z kolei reakcją na dużą aktywność judaizantów w drugiej połowie IV w.

Przedstawiony powyżej zbiór artykułów, dotyczących różnorodnych aspektów losów i działalności pedagogicznej Jana Chryzostoma, stanowi ważny i inspirujący głos polskich uczonych w badaniach nad życiem i działalnością pedagogiczną wielkiego przedstawiciela Kościoła przełomu IV i V w.

Mirosław J. Leszka